

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та природокористування

Навчально-науковий інститут права
Кафедра правових природоохоронних дисциплін

07-05-33М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять
та самостійної роботи

з освітньої компоненти

«Теорія держави і права»

для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
галузь знань 08 – Право, спеціальність 081 – Право
денної та заочної форми навчання

Рекомендовано науково-
методичною
радою з якості ННП
Протокол № 2 від 29.09.2022 р.

Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з освітньої компоненти «Теорія держави і права» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, галузь знань 08 – Право, спеціальність 081 – Право денної та заочної форми навчання [Електронне видання] / Сахнюк В. В., Денисюк П. Д. – Рівне : НУВГП, 2022. – 19 с.

Укладачі: Сахнюк В. В., старший викладач кафедри правових природоохоронних дисциплін; Денисюк П. Д., к.ю.н., доцент кафедри спеціальних юридичних дисциплін.

Відповідальний за випуск: Швець О. М., к.ю.н., доцент, в.о. завідувача кафедри правових природоохоронних дисциплін.

Керівник освітньої програми

Цимбалюк В. І.

Зміст

Передмова	3
1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТА ЇЇ СТРУКТУРА.....	3
1.1. Опис освітньої компоненти	3
1.2. Тематика практичних занять	4
1.3. Контрольні заходи та засоби діагностики.....	4
1.4. Критерії та шкала оцінювання	4
2. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	6
3. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.....	16
4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	16

© В. В. Сахнюк, П. Д. Денисюк, 2022

© НУВГП, 2022

Передмова

Шановні студенти!

Освітня компонента «Теорія держави і права» є фундаментальною навчальною дисципліною, яка формує у здобувачів освіти загальні теоретичні знання, які необхідні для вивчення галузевих юридичних наук, а також є необхідними для здобуття практичних навичок.

Вивчення теорії держави і права важливе, оскільки базові знання з цієї дисципліни дозволяють аналізувати державно-правову дійсність, особливості державно-правової організації суспільства, відображають особливості державно-правових явищ, організаційні та функціональні особливості держави та права тощо. Цей курс є базовим у системі інших навчальних дисциплін і тому викладається для студентів 1-ого курсу.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТА ЇЇ СТРУКТУРА

1.1. Опис освітньої компоненти

Мета освітньої компоненти «Теорія держави і права» формування у майбутніх фахівців системи правових знань, професійної правничої правосвідомості та культури, системи правових понять та основних концепцій у сфері державно-правової дійсності.

Завдання освітньої компоненти полягає у одержанні здобувачами вищої освіти знань про юридичні концепції та теоретичні положення щодо державно-правової дійсності, зрозуміти цінність права, його призначення, вивчити основні поняття, принципи права, ознайомитися з різними правовими системами.

Компетентності:

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної правничої діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування правових доктрин, принципів і правових інститутів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільства та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

СК1. Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.

СК2. Знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів.

СК3. Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи.

СК7. Здатність застосовувати знання завдань, принципів і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів, щонайменше з таких галузей права, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, кримінальне і кримінальне процесуальне право.

СК8. Знання і розуміння особливостей реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права.

СК11. Здатність визначити належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.

СК13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.

СК17. Здатність аналізувати правові процеси і явища в історичному контексті

Програмні результати навчання (ПРН). Результати навчання (РН)

РН2. Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання.

РН3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.

РН4. Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми.

РН7. Складати та узгоджувати план власного дослідження і самостійно збирати матеріали за визначеними джерелами.

РН8. Використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.

РН18. Виявляти знання і розуміння основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи.

РН19. Демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей права.

РН20. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

1.2. Тематика практичних занять

№	Назва теми	К-сть годин
Модуль 1		
1.	Теорія держави і права в системі юридичних наук. Методологія теорії держави і права	2
2.	Передумови виникнення держави. Загальне вчення про державу	2
3.	Форми держави. Державна влада та механізм держави	2
4.	Демократична, соціальна правова держава. Громадянське суспільство і держава.	2
Модуль 2		
5.	Поняття, сутність та цінність права	2
6.	Система права та система законодавства	2
7.	Форми (джерела) права	2
8.	Правотворчість, правореалізація та застосування норм права	2
9.	Правові відносини та правова поведінка. Юридична відповідальність	2
10.	Правові системи сучасності	2
	Всього	20

1.3. Контрольні заходи та засоби діагностики

Поточний контроль знань здобувачів освіти з освітньої компоненти проводиться у формах:

- усного опитування на практичних заняттях;
- оцінки за написання есе та участь в обговоренні проблемних питань;
- модульний контроль.

1.4. Критерії та шкала оцінювання

Основними критеріями, що характеризують рівень компетентності здобувача вищої освіти при оцінюванні результатів поточного контролю з освітньої компоненти «Теорія держави і права» є:

- повнота і вчасність виконання всіх видів навчальної роботи, передбачених силябусом освітньої компоненти;
- глибина і характер знань навчального матеріалу за змістом освітньої компоненти, що міститься в основних та додаткових рекомендованих літературних джерелах;
- вміння аналізувати явища, що вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку;
- характер відповідей на поставленні питання (чіткість, логічність, лаконічність, послідовність тощо);
- вміння аналізувати достовірність одержаних результатів.

Оцінювання результатів поточного контролю проводиться у розрахунку від 0 до 100 балів.

Основними методами оцінювання є:

- аналіз усних відповідей;
- виконання практичних завдань.

Оцінювання виконання завдань здійснюється за такими критеріями (у % від кількості балів, виділених на завдання із заокругленими до цілого числа):

0% - завдання не виконано;

40% - завдання виконано частково, висновки не аргументовані і не конкретні, звіт підготовлено недбало;

60% - завдання виконано повністю, висновки містять окремі недоліки, судження здобувача освіти не достатньо аргументовані, звіт підготовлено з незначним відхиленням від вимог;

80% - завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки несистемного характеру ;

100% - завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

Національна шкала оцінювання

Кількість набраних балів студентом	Оцінка за національною шкалою
90-100 балів	Зараховано
82-89 балів	
74-81 балів	
64-73 балів	
60-63 балів	
35-59 балів	Не зараховано з можливістю повторного складання
1-34 балів	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням курсу

2. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

МОДУЛЬ 1. ВСТУП ДО ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА. ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ

Тема 1. Теорія держави і права в системі юридичних наук. Методологія теорії держави і права

1. Поняття та складові юриспруденції.
2. Наука та юридична наука. Система юридичних наук.
3. Місце теорії держави і права в системі юридичних наук. Поняття та ознаки теорії держави і права.
4. Об'єкт та предмет теорії держави і права.
5. Функції теорії держави і права.
6. Історія виникнення та становлення теорії держави і права як науки.
7. Методологія теорії держави і права.

Запитання до теми:

1. Що ви розумієте під поняттям юриспруденція?
2. Наведіть приклад доктринальної юриспруденції.
3. Яке місце юридичної освіти в юриспруденції?
4. Наведіть приклади галузевих юридичних наук.
5. Яке місце теорії держави і права в системі юридичних наук?
6. Охарактеризуйте об'єкт та предмет теорії держави і права.
7. Які функції теорії держави і права вам відомі?
8. Що включає в себе гносеологічна функція?
9. На основі яких дисциплін та наук виникла теорія держави і права?
10. Як співвідноситься об'єкт та предмет теорії держави і права?
11. Які елементи методології теорії держави і права вам відомі?
12. Охарактеризуйте матеріалістичний підхід до пізнання.
13. Що таке концепція?
14. Які методи пізнання входять до філософських?
16. Назвіть міждисциплінарні методи пізнання.

Практичні завдання:

Завдання 1

Складіть схему під назвою «Система юридичних наук».

Завдання 2

Заповніть таблицю

<i>Конкретно-наукові методи пізнання</i>	
Назва методу	Характеристика методу
Формально-юридичний	
Порівняльно-правовий	
Юридична компоративістика	

Завдання 3

[Ознайомитися зі статтею за посиланням:](#)

[Калюжний Р. А., Шапенко Л. О. Юриспруденція: від витоків до сучасності. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право.* 2016. № 3. С. 32-39. URL: \[http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2016_3_7\]\(http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2016_3_7\)](#)

Дайте відповіді на запитання:

1. Який підхід матеріалістичний чи ідеалістичний використано авторами?
2. Які принципи пізнання застосовано?
3. На які концепції посилаються автори статті?
4. Які методи наукового пізнання ними використані?

Завдання 4

Написати декілька речень як відповідь на запитання: «Чому теорію держави і права називають «абеткою» юридичної науки?»

Література: [основна - 2, 6, 8, 9, 10, 11; допоміжна - 13, 14, 36, 38]

Тема 2. Передумови виникнення держави. Загальне вчення про державу

1. Основні закономірності виникнення держави. Чифдом.
2. Основні теорії походження держави.
3. Поняття та ознаки держави.
4. Суверенітет держави.
5. Функції держави.

Запитання до теми:

1. Які чинники сприяли виникненню держави? Які з них відіграли найбільшу роль на ваш погляд?
2. Що таке чифдом та які його ознаки?
3. Охарактеризуйте східний шлях формування держави.
4. Які відмінності західного та східного шляхів формування держави?
5. Хто створив теорію географічного детермінізму щодо виникнення держави?
6. Охарактеризуйте теорію насильства виникнення держави.
7. Які види цивілізацій вам відомі?
8. Що таке формаційний підхід до типології держав?
9. Хто вперше ввів термін «держава»?
10. Які обов'язкові ознаки держави?
11. Чим відрізняється суверенітет народу та суверенітет нації?
12. Назвіть зовнішні функції держави.
13. Охарактеризуйте правозахисну функцію держави.
14. Яка теорія походження держави здається вам найбільш правдоподібною?
15. Що таке квазітериторія?

Практичні завдання:

Завдання 1

Заповніть таблицю

Теорія походження держави	Представники	Суть теорії

Завдання 2

Підготувати письмово відповідь за одним з питань:

1. «Держава – це суспільна єдність чи класове панування, природна необхідність чи штучне утворення?»
2. Нетрадиційні теорії походження держави.
3. Чи можливе, на Вашу думку, існування людського суспільства без держави в майбутньому?

Література: [основна - 2, 5, 6, 8, 9, 10, 11; допоміжна - 3, 10, 18, 20, 44, 49, 51].

Тема 3. Форми держави. Державна влада та механізм держави.

1. Поняття та значення форми держави.
2. Форми державного правління: поняття і види.
3. Форми державно-територіального устрою: поняття і види.
4. Форми державного режиму: поняття та види.
5. Влада як соціальний інститут. Поняття державної влади та її властивості. Поділ влади в державі.
6. Механізм держави: поняття, ознаки та структура.

Запитання до теми:

1. Які елементи включає в себе поняття «форми держави»?
2. Які ознаки монархії?
3. Яка форма правління закріплена в Конституції України?
4. Назвіть ознаки тоталітарного режиму?
5. Які існують види республіки?
6. Які ознаки унітарної держави?
7. Назвіть приклади федерацій.
8. Що таке автономія?
9. Які ознаки влади як соціального інституту вам відомі?
10. З якою метою формується механізм держави?
11. Назвіть авторів теорії поділу влади та визначте її основні положення.
12. Яка структура механізму держави?
13. Назвіть основні характеристики законодавчої влади.
14. В яких країнах інститут глави держави представлений колегіальним органом?
15. Що таке державний апарат?

Практичні завдання:

Завдання 1

Заповніть таблицю

Ознаки монархії	Ознаки республіки

Завдання 2

Заповніть таблицю

Держава	Форма державного правління	Форма державно-територіального устрою	Форма державного режиму
Україна			
Німеччина			
Велика Британія			
Франція			
Польща			
Іспанія			
США			
Японія			
Словенія			

Завдання 3

Охарактеризувати форму держави Україна (форму державного правління, форму державно-територіального устрою, форму державного режиму) використовуючи текст Конституції України.

Література: [основна - 2, 5, 6, 8, 9, 10, 11; допоміжна - 5, 11, 27, 34, 41, 47].

Тема 4. Демократична, соціальна правова держава. Громадянське суспільство і держава.

1. Громадянське суспільство: історія становлення, поняття та структура. Співвідношення громадянського суспільства і держави.
2. Демократія: поняття, принципи і форми.
3. Співвідношення держави і права.
4. Правова держава: ідея, основні характеристики.
5. Основні характеристики соціальної держави.
6. Держава та людина.

Запитання до теми:

1. Назвіть ознаки громадянського суспільства.
2. Які форми контролю громадянського суспільства над державою існують?
3. Що таке демократія?
4. Які форми демократії?
5. Що таке референдум?
6. Які філософи відіграли важливу роль у формуванні концепції правової держави?
7. Які основні характеристики правової держави?
8. Які ознаки характерні для соціальної держави?
9. Які функції повинна виконувати соціальна держава?
10. Які покоління прав людини Вам відомі?
11. Як відрізняються права людини та права громадянина?
12. Назвіть особисті та соціальні права.
13. Що таке обов'язки і які обов'язки людини і громадянина Вам відомі?
14. В яких міжнародних документах закріплені основні права людини?
15. Де вперше були закріплені на міжнародному рівні основні права людини?

Практичні завдання:

Завдання 1

Проаналізувати I, II, III розділи Конституції України і визначити, які ознаки правової держави відбито в її статтях.

Завдання 2

Чому і в якому розумінні поняття громадянського суспільства розглядають як протипагу державі?

Завдання 3

Які чинники сприяють становленню громадянського суспільства в Україні? Чи має Україна якісь успіхи у формуванні громадянського суспільства? Чого бракує громадянському суспільству в Україні?

Завдання 4

Проаналізувати I, II, III розділи Конституції України і визначити, які ознаки громадянського суспільства відбито в її статтях.

Види прав	Конкретні права
Особисті права	
Політичні права	
Економічні права	
Соціальні права	
Екологічні права	
Культурні права	

Завдання 5

Назва покоління	Основні юридичні документи, що закріплюють права людини	Види прав людини

Література: [основна - 1, 2, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11; допоміжна - 4, 6, 12, 17, 26, 30, 46, 53].

МОДУЛЬ 2. ЗАГАЛЬНЕ ВЧЕННЯ ПРО ПРАВО

Тема 5. Поняття, сутність та цінність права

1. Основні теорії походження права
2. Соціальне регулювання у первісному суспільстві. Мононорма.
3. Типи праворозуміння
4. Сутність, функції та цінність права.
5. Об'єктивне і суб'єктивне право.
6. Принципи права.
7. Право позитивне та природне.
8. Право в системі соціального регулювання.

Запитання до теми:

1. *Що таке праворозуміння?*
2. *Які основні положення природно-правової теорії права?*
3. *Хто створив психологічну теорію виникнення права?*
4. *Які типи праворозуміння ви знаєте?*
5. *Чим зумовлено походження різних концепцій праворозуміння?*
6. *Визначте переваги та недоліки кожної з концепцій праворозуміння.*
7. *Що таке мононорма?*
8. *Чим зумовлена багатозначність поняття «право»? Чи може існувати держава без юридичних норм?*
9. *Дайте визначення права та охарактеризуйте його ознаки.*
10. *Розкрийте соціальну сутність та призначення права.*
11. *У чому, на вашу думку, полягає цінність права?*
12. *Дайте визначення права в об'єктивному та суб'єктивному розумінні.*
13. *В чому полягає охоронна функція права?*
14. *Що розуміють під принципами права?*
15. *Назвіть галузеві принципи права.*

Завдання до теми:

Завдання 1

Заповніть таблицю:

Концепція праворозуміння	Представники	Зміст концепції

Завдання 2

Ознайомтеся з розділами I і II Конституції України та выпишіть принципи права, які там закріплені.

Література: [основна - 1, 2, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11; допоміжна - 1, 16, 23, 35].

Тема 6. Система права та система законодавства

1. Структурні елементи системи права.
2. Галузь права: поняття, критерії розмежування. Характеристика основних галузей права.
3. Інститут права.
4. Норма права: поняття, ознаки, класифікація.
5. Система законодавства

Запитання до теми:

1. Як ви розумієте таку ознаку системи права як органічна цілісність?
2. За якими основними та додатковими критеріями відбувається розмежування галузей права?
3. Які ознаки характерні для інститутів права?
4. За якими критеріями класифікують галузі права?
5. Наведіть приклад публічних галузей права.
6. Наведіть приклади процесуальних галузей права.
7. Наведіть приклади міжгалузевих інститутів права.
8. Як співвідносяться поняття «система права» та «правова система»?
9. Наведіть приклад норми-презумпції.
10. Наведіть приклад норми-принципу.
11. Яка структура норми права? Охарактеризуйте кожен елемент.
12. Як співвідносяться між собою норми права та соціальні норми?
13. Які види норм права виділяють залежно від основних методів правового регулювання?
14. Які елементи включає система законодавства?
15. Як співвідносяться система права та система законодавства?

Завдання до теми:

Завдання 1

Заповніть таблицю:

Назва методу	Його характеристика

Завдання 2

Заповніть таблицю

Галузь права	Предмет правового регулювання	Метод правового регулювання	Приклади правових інститутів

Публічне право				
Приватне право				

Завдання 3

Проаналізуйте норму, визначте її структурні елементи та охарактеризуйте їх:

1. Стаття 128 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження

Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження -

карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Стаття 187. Розбій

1. Напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства (розбій), -

карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

3. Стаття 189. Вимагання

1. Вимога передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці (вимагання), - караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

4. Стаття 148. Підміна дитини

Підміна чужої дитини, вчинена з корисливих або інших особистих мотивів, - карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк

Література: [основна - 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11; допоміжна - 19, 33, 40, 50].

Тема 7. Форми права

1. Джерело права та форма права: співвідношення понять.
2. Нормативно-правовий акт.
3. Правовий звичай.
4. Правовий прецедент.
5. Нормативний договір.
6. Релігійний текст та юридична доктрина як форми права.

Запитання до теми:

1. Як співвідносяться поняття «джерело права» та «форма права»?
2. Які види форм права існують?
3. Назвіть ознаки звичаєвого права?
4. Чи є звичай джерелом права в системі права України? Наведіть приклад.
5. Які ознаки характерні для юридичного прецеденту як форми права?
6. Які переваги та недоліки юридичного прецеденту як джерела права?
7. Що таке нормативний договір?
8. Які ознаки характерні для нормативних договорів?
9. Які ознаки релігійного тексту як джерела права?
10. Що таке юридична доктрина? Чи належить вона до форм права?
11. Які ознаки нормативно-правового акту як джерела права?

12. Що таке закон? Які види законів вам відомі?
13. Які види актів видає Верховна Рада України?
14. Які акти Президента України та Кабінету Міністрів України вам відомі?
15. Яка класифікація нормативно-правових актів за юридичною силою?

Завдання до теми:

Завдання 1

Проаналізуйте різні форми права та порівняйте їх за певними критеріями:

Критерій порівняння	Правовий звичай	Правовий прецедент	Нормативно-правовий акт	Нормативний договір
Ступінь визначеності				
Спосіб закріплення та джерело виникнення				
Чи використовується в Україні				

Завдання 2

Дати аргументовану відповідь на запитання «Чи є судовий прецедент джерелом права в Україні?». Зверніть увагу на статті 9, 55 Конституції України та Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».

Завдання 3

Здійсніть розподіл нормативно-правових актів на групи: 1) конституційні закони; 2) звичайні закони; 3) підзаконні нормативно-правові акти.

- а) Закон України «Про громадянство»;
- б) Закон України «Про безоплатну правову допомогу в Україні»;
- в) Конституція України;
- г) Цивільний кодекс України;
- г) Указ Президента України «Про порядок утворення фінансово-промислових груп»;
- д) наказ Міністерства фінансів України «Про порядок ведення бухгалтерського обліку».

Література: [основна - 5, 6, 8, 9, 10, 11; допоміжна - 29, 31, 43].

Тема 8. Правотворчість, правореалізація та застосування норм права

1. Правотворчість: поняття, ознаки, функції, принципи.
2. Тлумачення правових норм.
3. Реалізація права: поняття, ознаки, форми.
4. Правозастосування: поняття, ознаки, функції.
5. Прогалини та політичні колізії.

Запитання до теми:

1. Назвіть функції правотворчості.
2. Охарактеризуйте гласність як принцип правотворчості.
3. Назвіть суб'єктів правотворчості.
4. Що таке відкладне вето? Хто має таке право за законодавством України?
5. Хто здійснює офіційне тлумачення норм права?

6. Що означає «золоте правило тлумачення»?
7. Які види тлумачення норм права за обсягом вам відомі?
8. Охарактеризуйте процедурність як ознаку реалізації права.
9. Які стадії застосування права вам відомі?
10. Що таке прогалина у праві?
11. Які способи подолання прогалин вам відомі?
12. Що таке аналогія права та аналогія закону?
13. Що таке юридична колізія?
14. Які види юридичних колізій існують?
15. Навести приклади реалізації норм права через правовідносини.

Завдання до теми:

Завдання 1

Заповніть таблицю

Вид тлумачення	Характеристика

Завдання 2

Проаналізуйте стадії застосування норми права, що міститься у ст. 173 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Завдання 3

Ознайомтеся зі статтею 67 Кримінального кодексу України. Які види тлумачення необхідно застосовувати щодо цієї статті?

Література: [основна - 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11; допоміжна - 8, 37].

Тема 9. Правові відносини та правова поведінка. Юридична відповідальність.

1. Правові відносини: поняття, ознаки, види
2. Структура правовідносин.
3. Правомірна поведінка.
4. Правопорушення
5. Юридична відповідальність.
6. Правосвідомість і правова культура.

Запитання до теми:

1. Які види правовідносин виділяють за предметом правового регулювання?
2. Яка структура правовідносин?
3. Що розуміють під змістом правовідносин?
4. Наведіть приклади матеріальних цінностей як об'єктів правовідносин.
5. Що таке юридичний обов'язок?
6. Що таке юридичний факт?
7. Наведіть приклади дії та події як юридичних фактів.
8. Які ознаки правомірної поведінки?
9. Що таке конформістська поведінка? Наведіть приклади.
10. Назвіть ознаки правопорушень.
11. Які види правопорушень виділяють?
12. Які елементи включає склад правопорушення?
13. Що таке прямиї умисел?
14. Які додаткові елементи об'єктивної сторони складу правопорушення?
15. Що таке зловживання правом?

Завдання до теми:

Завдання 1

Складіть схеми «Види юридичних фактів»

Завдання 2

Дати письмову відповідь на питання «Чим зловживання правом відрізняється від об'єктивно протиправної поведінки?»

Завдання 3

Охарактеризувати склад кримінального правопорушення, передбаченого у статті 286 Кримінального кодексу України.

Література: [основна - 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11; допоміжна - 2, 9, 21, 28].

Тема 10. Правові системи сучасності

1. Національна правова система.
2. Типологія права та національних правових систем.
3. Прецедентний тип правових систем.
4. Нормативно-актний тип правових систем.
5. Звичаєво-традиційний тип правових систем.
6. Правова система України.
7. Міжнародна правова система.

Запитання до теми:

1. Що таке правова система?
2. Як співвідносяться поняття правова система та система права?
3. Які сім'ї правових систем вам відомі?
4. Які критерії застосовуються для виділення правових сімей?
5. До якої правової сім'ї належить Україна?
6. Які ознаки характерні для національної правової системи?
7. Які ознаки характерні для прецедентного типу правових сімей?
8. Назвіть країни, для яких характерний нормативно-актний тип правих систем.
9. Які особливості характерні для романо-германської правової сім'ї?
10. Для яких країн характерний звичаєво-традиційний тип права?
11. Які особливості звичаєво-традиційного типу права?
12. Яка пануюча юридична доктрина характерна для романо-германської правової сім'ї?
13. Які священні книги – джерела права у сім'ях релігійного типу Вам відомі?
14. Які характерні ознаки правової системи Європейського Союзу?
15. Назвіть структурні елементи міжнародної правової системи.

Завдання до теми:

Завдання 1

Заповніть таблицю

Критерії порівняння	Романо-германська правова сім'я	Англо-саксонська правова сім'я
Джерело права		
Основна доктрина права		
Суб'єкти правотворчості		

Завдання 2

Заповніть таблицю

Назва країни	Тип правової сім'ї
Велика Британія	
Франція	
Німеччина	
США	
Іспанія	
Італія	

Література: [основна - 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11; допоміжна - 10, 29, 39, 45].

3. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Самостійна робота сприяє кращому засвоєнню здобувачами освіти матеріалу з освітньої компоненти «Теорія держави і права» та формуванню у них навичок та вмінь одержувати додаткові знання.

Формами самостійної роботи є:

- доопрацювання матеріалів лекцій та опрацювання літератури, що пропонується до вивчення по темах навчальної дисципліни;
- підготовка до практичних (семінарських) занять, виконання завдань по темах практичних занять;
- підготовка письмових відповідей на питання для самопідготовки;
- робота в інформаційних мережах;
- вибір теми написання доповідей;
- самостійне вивчення та складання конспектів по темах, що виносяться на самостійне вивчення.

Результативність самостійної роботи виявляється під час заслуховування та обговорення доповідей, поточного модульного контролю знань, перевірки письмових відповідей та підсумкового оцінювання успішності здобувачів освіти у сесію.

4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Загальна декларація прав людини: Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
2. Загальна теорія права : підручник / За заг. ред. М. І. Козюбри. Київ : Ваїте, 2015. 392 с.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 року № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
5. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
6. Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права : підручник, практикум, тести / 2-ге вид., випр. і доповн. Київ : Юрінком Інтер, 2022. 584 с.
7. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
8. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник / 4-те вид., допов. і перероб. Київ : Алтера; ЦУЛ, 2014. 544 с.

9. Теорія держави і права : підручник / О. М. Бандурка, О. М. Головка, О. С. Передерій та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О. М. Бандурки ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с.
10. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін. ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
11. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права : навч. посібн. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 268 с.

Допоміжна література

1. Абросімов Є., Скалозуб Н. Проблеми праворозуміння в умовах євроінтеграції. *Митна справа*. 2015. № 2 (22). С. 244–249.
2. Басай О. В. Поняття юридичних фактів: теоретичний аспект. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2014. № 3 (6). С. 8–16.
3. Богушова І. В. Співвідношення формаційного та цивілізаційного підходів до типології держав: теоретико-правовий аналіз. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 3. С. 43–46.
4. Бондаренко Н. О. Громадянське суспільство в Україні: історико-правові аспекти становлення та розвитку. *Форум права*. 2017. № 5. С. 57–63.
5. Бостан С. К. Форма державного правління: закономірності, тенденції, особливості розвитку. *Право України*. 2014. № 8. С. 27–38.
6. Гарасимів Б. Моделі громадянського суспільства: проблема взаємодії людини і держави. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Сер. Юридичні науки. 2017. № 861. С. 97–104.
7. Гарасимів Т. Дефініція «громадянське суспільство»: філософсько-правова парадигма. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Сер. Юридичні науки. 2017. № 861. С. 105–112.
8. Гусаров С. М. Законотворчість та законодавчий процес в Україні : монографія / за ред. О. М. Бандурка. Харків : Золота миля, 2014. 412 с.
9. Дашковська О. Р., Яворський В. О., Безсонова К. Д. Позитивна юридична відповідальність: загальнотеоретична характеристика. 2021. *Вісник Ужгородського національного університету*. Сер. Право. Вип. 64. С. 21-25.
10. Джурасва О. О. Динаміка сучасної держави: загальнотеоретичний аспект. *Lex Portus*. 2018. № 2. С. 190–201.
11. Дудченко О. С. Теоретична визначеність і змістовне наповнення поняття «механізм держави». *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. № 1. С. 10–12.
12. Заєць А. Концепція правової держави і верховенства права в українській правовій доктрині. *Право України*. 2013. № 9. С. 243–269.
13. Калюжний Р. А. Теорія держави і права – основа формування професійної компетентності майбутніх правників. *Юридичний вісник*. Сер. Повітряне і космічне право. 2017. № 1. С. 194–196. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2017_1_33
14. Калюжний Р. А., Шапенко Л. О. Юриспруденція: від витоків до сучасності. *Юридичний вісник*. Сер. Повітряне і космічне право. 2016. № 3. С. 32–39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2016_3_7
15. Ковальчук В. Органи конституційної юстиції в механізмі легітимації державної влади: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Вісник академії правових наук України*. 2010. № 1 (60). С. 78–89.
16. Козюбра М. Праворозуміння: поняття, типи, рівні. *Право України*. 2010. № 4. С. 11–21.
17. Корнієвський О. А. Громадянське суспільство сучасної України: проблемні аспекти розвитку. *Наукові праці МАУП*. 2017. Вип. 52 (1). С. 56–63.

18. Лебедева Ю. О. Сучасна інтерпретація українськими істориками теорій походження та розвитку Київської Русі. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2014. № 1. С. 88–94.
19. Левицька Н. Юридичні конструкції та система права: співвідношення понять. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 9. С. 169–173.
20. Лемак В. В., Лемак О. В. Функції сучасної держави: новий зміст в умовах глобалізації. *Публічне право*. 2011. № 1. С. 108–115.
21. Логвиненко М. Поняття та складники правомірної поведінки. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 283–286.
22. Лоцихін О. М. Функції сучасної держави. Нарис юридичної теорії : монографія. Київ: Логос, 2013. 228 с.
23. Луцький Р. П. Позитивне та природне право: опозиція категорій. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 4. С. 38–41.
24. Малишев В. Б., Москалюк О. В. Застосування норм права (теорія і практика) : навч. посіб. Київ : Реферат, 2010. 260 с.
25. Мартинюк Р. Змішана республіка – напівпрезидентська форма правління. *Право України*. 2018. № 1. С. 172–173.
26. Мушак Н. Б. Концептуальні підходи до класифікації прав людини в умовах глобалізаційних процесів. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 298–302.
27. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель : монографія. Харків : Право, 2009. 598 с.
28. Олейников С. М. Зловживання правами як неправомірна поведінка. *Наука і техніка*. 2022. № 6 (6). С. 348–362.
29. Оніщенко Н. Деякі дискусійні питання визначення категорії «джерело права» у сучасній юридичній науці. *Право України*. 2013. № 5. С. 245–252.
30. Оніщук М. В. Україна як правова держава: реалії і проблеми. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 81–85.
31. Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології : монографія. Київ : Юридична думка, 2008. 336 с.
32. Пасальський М. М. Правовий статус і правосуб'єктність держави: дискусійні питання теорії та практики. *Наукові записки інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 1. С. 26–31.
33. Петришин О., Погребняк С. Система права: загальнотеоретична характеристика. *Право України*. 2017. № 5. С. 9–17.
34. Пікуля Т. О. Механізм держави: ретроспективний огляд та сучасні наукові тенденції визначення. *Право і суспільство*. 2010. № 2. С. 9–15.
35. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): монографія. Харків : Право, 2008. 240 с.
36. Процевський В. О. Щодо методологічних засад вивчення правових дисциплін. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО»*. 2017. Випуск 27. С. 5–12. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/law/article/view/438>
37. Середа Т. М. Практика Європейського суду з прав людини як джерело судового правозастосування. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2013. № 1. С. 134–141.
38. Середюк І. А. Визначення предмета теорії держави і права: доктринальні підходи та правове закріплення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 3. С. 37–48. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvdduvs_2013_3_6.pdf
39. Степаненко К. В. Правова система України: вітчизняна правова традиція та проблеми трансформації. 2018. *Проблеми законності*. Вип. 140. С. 26–34.
40. Стецик Н. В. Норма права та нормативно-правовий припис: загальнотеоретичні аспекти. *Публічне право*. 2016. № 4 (24). С. 212–219.

41. Сухонос В. В. Поділ влади: теорія і принцип: аналіз структурного та функціонального аспектів. *Вісник Прокуратури*. 2013. № 12 (150). С. 146–155.
42. Тищенко О. Соціальні стандарти в Україні: проблеми євроінтеграції. *Право України*. 2016. № 8. С. 24–32.
43. Тополевський Р. Система джерел права України: сучасний стан і перспективи розвитку. *Право України*. 2017. № 6. С. 90–97.
44. Устименко О. С. Загальнотеоретична характеристика основних наукових концепцій походження держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Випуск 2. Т. 1. 2017. С. 25–28.
45. Хаустова М. Правова система серед інших узагальнюючих категорій правової науки. *Вісник*. 2010. № 4 (63). С. 48–57.
46. Хома Н. М, Моделі соціальної держави: світовий і український досвід : монографія. Київ : Юридична думка, 2012. 592 с.
47. Шатіло В. А. Співвідношення функцій державного апарату та механізму державної влади. *Вісник академії адвокатури України*. 2013. № 2 (27). С. 5–11.
48. Шестопалова Л. Поняття «зловживання» в законодавстві України. *Теорія держави і права*. 2019. № 9. С. 186–192.
49. Шигаль Д. А. Типологія та основні схеми періодизації історії держави і права. *Форум права*. 2011. № 1. С. 1140–1143.
50. Шилінгов В. С. Поділ права на приватне та публічне як фундаментальна засада правової системи демократичного суспільства. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 48–51.
51. Якименко Х. Наднаціональна організація влади і державний суверенітет: проблеми співвідношення. *Вісник академії правових наук України*. 2011. № 3. С. 36–44.
52. Бисштрик Г. Механізм держави в системі сучасних теоретико-правових досліджень. *Юридична Україна*. 2013. № 10. С. 8–14.
53. Ярмиш О. Громадянське суспільство і злочинність. *Право України*. 2014. № 4. С. 134–140.

Інформаційні ресурси

1. Єдиний державний реєстр судових рішень: <http://reyestr.court.gov.ua>
2. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України: <https://www.rada.gov.ua/>
3. Центр українсько-європейського наукового співробітництва: <https://cuesc.org.ua/>
4. Урядовий портал України: <https://www.kmu.gov.ua/>
5. Національна бібліотека України: <http://www.nbuv.gov.ua>